

BADACSONYI ÉVFORDULÓK I.

Dr. Lapos József

66

„A herceg neve hallatán tisztartója ültében is meghajolt.”

Száz évvel ezelőtt, 1920-ban – a magyar történelem nehéz és zűrzavaros időszakában –, 51 évesen Sopronban meghalt herceg Esterházy Miklós, Magyarország legnagyobb hitbizományának ura.

Esterházy Miklós nem foglalkozott politikával, családjának – öt gyermekének –, és nagy kiterjedésű birtokainak élt, amelyeket mintagazdasággá fejlesztett. Halálával a hatalmas hitbizományi birtok – amelynek része volt a csobánci uradalom, s az ahhoz tartozó badacsonyi, csángói, csobánci szőlőültetvény –, elsőszülött fiára, a szüleit igen korán elvesztő Pál hercegre szállt.

A történelem szempontjából kevésbé lényeges, de megemlítjük, hogy a 19 éves egyetemista Pál mellé gyámsági tanácsot rendeltek, amelynek tagja volt többek között a Badacsonyról szóló könyvben is említett gróf Esterházy Móric, korábbi miniszterelnök is.

Esterházy Pál az egyetem elvégzését követően átvette a 22 uradalomból álló hitbizo-

mányi birtok irányítását (!), ami elképesztően nagy feladat volt, hiszen pl. a birtok töredékét képező hercegi szőlészet-borászat Magyarország felosztását követően három országba került.

A herceg a borászat központjának Badacsonyt jelölte ki, és példaértékű fejlesztéseket valósított meg. Már 1925-ben azt olvashatjuk, hogy „... a hercegi szőlőbirtok a legjobban művelt és a legintenzívebben kezelt szőlők közé tartozik ezen a vidéken..., ahol nem annyira a mennyiségre, mint inkább a minőségre fektetik a hangsúlyt...”. Új, korszerű ültetvényeket telepített, jelentősen megnövelte a palackozott borok mennyiségét, s ezáltal, valamint a Kisfaludy-ház borozóvá, étteremmé alakításával a kiváló Esterházy borok ismertsége gyorsan növekedett. Az 1930-as évek közepén már nemcsak Európába – Svájtól Finnországig –, hanem Amerikába is rendszeresen szállították a 0,7 literes hercegi badacsonyi palackokat, szalmával bélelt faládákban.

▲ A borvidék hegyei – a Tóti-hegy, Gulács, s mögöttük Badacsony –, a Csobánc déli oldaláról. Fotó: Orbán Péter

Dr. galántai Esterházy Pál herceg életrajzi leírásaiból kiolvasható, hogy a herceg – édesapjához hasonlóan – humánus, segítőkész, adakozó, mélyen vallásos ember volt. Már egészen fiatalon birtokain telkeket osztott az alkalmazottainak, és folyamatosan segítette őket élelemmel, tüzfával. Több településnek ajándékozott pénzt templomépítésre, több százezer pengős alapítványt tett a fiatal orvosok kutatómunkáját segítő, de épült katolikus diákotthon, irgalmas nővér apácarendi zárda, sajtószékház az Andrássy úton, és pl. madármegfigyelő állomás is a herceg segítségével.

Néhány további, kiragadott példa a herceg elkötelezett életére: „nagykorúsága dátumán – 1925 (L. J.) – százezer koronát osztott szét különféle jótékony egyletek működésének támogatására”. Ugyanebben az évben tízezer koronával támogatta a Magyarhoni Földtani Társulatot, decemberben a hadiárvak, gyógyíthatatlan betegek és a vidéki kórházak között osztott szét százezer koronát.

A Magyar Tudományos Akadémiának „félmilliárd koronás adománnyal sietett a segítségére”, és százezer koronát küldött az Operaháznak is.

1929-ben a Magyar Hírlapírók Országos Nyugdíjintézetét támogatta negyvenezer pengős örökös alapítvány létesítésével, és ötezer pengőt juttatott az Apponyi-poliklinikának.

Karácsonyi jótékonyági akciói is híresek voltak. 1932-ben például négyezer köbméter tüzfát, több száz mázsa lisztet, húst és zsírt osztatott szét több város szegényeinek.

A m. kir. Testnevelési Főiskola auláját is dr. Herceg Esterházy Pál adományából építették meg 1936-ban, és ugyanezen évben a Képzőművészeti Társulat 75 éves jubileuma alkalmából tekintélyes összegű díjat alapított a magyar festők és szobrászok jutalmazására. Egész életében tudatosan támogatta a festészetet és szobrászatot.

Jelentős szerepet játszott a zsidók segítésében, megmentésében 1944–45-ben.

Amint mondta: „Jól tudom, hogy az Esterházy név mire kötelez”. Nem véletlen, hogy badacsonyi szőlőbirtokának egykori tisztartója, Krassay Vilmos Öhercegsége neve hallatán még ültében is meghajolt! Politikai szerepet nem vállalt, cselekedeteivel fejezte ki a társadalmi értékek-

hez és hazájához való hűségét. Ezért is volt megdöbbenő, hogy a szocializmus kezdetén letartóztatták, és 1949-ben a Mindszenty-perben – koholt vádak alapján – teljes vagyonekobzásra és 15 év börtönre ítélték. A 223 ezer holdas birtokát elvették, világhírű badacsonyi szőlő- és pincegazdaságát is feldarabolták, tönkretették.

Életéről több tanulmány írtak, s könyv és film is készült, amelyekből megtudható, hogy 1989-ben – halála után egy hónappal! – felmentették a vádak alól,

▲ Ottrubay Melinda és Esterházy Pál

Téli panoráma, Badacsony. Fotó: Varga Norbert

és megsemmisítették az 1949-ben hozott ítéletet. A magyar állam azonban nem rehabilitálta. A *Holokauszt Emlékközpont*-tól és az *Igaz Emberekért Társaságtól* posztumusz kapott „helytállásért” elismerő oklevelet.

Badacsonyi gazdaságáért a két világháború közötti időszakban számos dicséretet kapott, de voltak, akik kritizálták az 1905-ben alapított *Bazaltbánya Rt.*-t tájpusztító tevékenységéért, s úgy vélték, hogy a herceg segédkezett nyújt a hegy elbányászásához.

A Badacsony szőlő- és bortermelését bemutató könyvemben szenteltem néhány oldalt a kőbányászat táj- és lélekromboló hatásainak, és én is megemlítettem a tényt, hogy a bányászat az Esterházy-birtok területén folyik. A fiatal herceg a világhírű badacsonyi szőlőgazdaság létrehozásán túl területek, az út és a támfalak építéséhez szükséges kövek adományozásával segítette a Kisfaludy út kiépítését. Korábban, 1930-ban „a herceg hatalmas területet bocsátott teljesen ingyen a község rendelkezésére, hogy a strandfürdőt megépíthessék!”

Így aki ma felkeresi a fejújított badacsonyi strandot, az köszönetet mondhat a néhai hercegnek is, amiért ingyen odaadta a községnek az értékes parti területet. A kőbányászattal kapcsolatban érdemes fellapozni a korabeli újságokat, amelyekben olvasható, hogy a magyar értelmiség, Herczeg Ferenc vezetésével jelentős küzdelmet folytatott a badacsonyi bányák bezárásáért.

Dr. Nagy Aladár hercegi jogtanácsos 1929-ben, közleményben tájékoztatta a közvéleményt arról, hogy „Amikor az első cikkek megjelentek, herceg Esterházy Pál úr Őfőméltósága tölem, mint jogtanácsostól, nyomban jogi véleményt kért, nincse valamely alap arra, hogy a Badacsonyi Bazaltbánya Részvénytársasággal a szer-

ződést felbontsa, és így a további bányászt megakadályozza. Én jelentettem Őfőméltóságának, hogy a részvénytársaság akaratelhatározásában döntő szerepe egyáltalán nincs, mert a részvényeknek cca. 10%-a volt és van birtokában. De jogi alapon, mint haszonbérbeadó sem tehet semmit... Érvényes jogunk nem nyújt

semmi alapot arra, hogy Őfőméltósága egyoldalú akaratnyilvánítással a további bányászt beszüntethesse. Így a dolog csak törvényhozási úton lehet segíteni, természetesen az eddig szerzett jogok kártalanításával.”

A legfontosabb mondat a következő, befejező bekezdésben található. A hercegi

jogtanácsos hangsúlyozza, hogy „Már most is felhatalmazott azonban Őfőméltósága annak kijelentésére, hogy amennyiben a törvényhozás megtalálja a megfelelő módot, a kárpótlási összegnek azt a részét, amely őt, mint a részvények 10%-ának birtokosát, vagy esetleg más címen is megilletné, a badacsonyi bányászat megszűnése következtében kenyerét vesztő bányászok segélyezésére, akár belátása szerint más hasonló szociális cél javára átengedni hajlandó.”

Erre a másokra figyelő, egész életében alkotó humánus hercegre, aki európai szintre emelte a badacsonyi borászatot, ma Badacsonyban nem emlékeztek még egy táblasem, ellentétben az életében egy vagy két alkalommal itt járt kommunista politikus-szal szemben, aki két márványtáblát is kiérdemelt. Befejezésül két idézet az említett Badacsony-könyvemből. Az első mondatok a könyvben Krónikásként szereplő, nyaranta egykor a hegyen élő Kossuth-díjas szemtanútól, Tatay Sándortól származnak:

„A legcsodálatosabb és közvetlenül mellettünk ékeskedik a több százezer holdas herceg áldozata Badacsonyért... Bűn volt, nagy bűn a badacsonyi hercegi uradalmat, az ország egyik legjobban berendezett, kiváló borai által világhírűvé vált szőlőgazdaságát szétdarabolni: a legkorszerűbb nagyüzemi felszerelést rozsdának, penészesnek, rothadásnak martalékul dobni...”

Szerény véleményem szerint a herceg életművére, emberi nagyságára nemcsak Burgerlandban, hanem itt, Badacsonyban is emlékeznünk kellene, és „Badacsony hegyén kiemelt helyen kellene állnia dr. galántai Esterházy Pál herceg szobrának!”.

Badacsony, 2020 karácsonyán

▲ Háttérben a Szent György-hegy, előttünk a Csobánc. Kilátás a Köves-hegyről nyugati irányban. Fotó: Kovács Bálint

Upon the death of Prince Miklós Esterházy in 1920, the family estates passed to his son, Pál. After graduating from university, Pál Esterházy took over the management of the trust lands encompassing 22 manors. This was a daunting task for many reasons, as evidenced, for example, by the fate of the winery business, which was split among three different countries after the division of Hungary. Prince Pál designated Badacsony as the centre of the winery, and made exemplary improvements. In addition to the establishment of the world-famous vineyard in Badacsony, he helped build Kisfaludy Street by donating the stones required for the road surface and the retaining walls. Earlier, in 1930, the Prince had gifted a large area to the village for the construction of the open-air bath. Therefore, anyone who visits the renovated Badacsony beach today owes gratitude to him for the magnanimity of donating the valuable coastal area to the village.